

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙ-
ΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΘΗΤΙΚΩΝ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΩΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1955

Ε.Υ.Δ.Τ.Φ. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΟΙ ΟΡΟΙ “ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΣ,” & “ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ,” ΣΤΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΜΑΣ

Σε μίαν αξιόλογη επιθεώρηση τῶν ἐλληνικῶν φιλολογικῶν δημοσιευμάτων τῆς διετίας 1950-51 (περιοδ. «Ἑλληνικά», τόμ. 13, τεύχ. β'), πού θά ἀξίξει νά βρῆ μιμητές καί στούς ἄλλους τομεῖς τῆς νεοελληνικῆς ἔρευνας, ὁ συνάδελφος κ. Λίνος Πολίτης, συγγραφέας τῆς βιβλιογραφικῆς καί ἐν μέρει βιβλιοκριτικῆς αὐτῆς επιθεώρησης, δέ δέχεται τίς ἀπόψεις πού ὑποστήριζα τὸ 1950 στὸν ἐναρκτήριό μου λόγο στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης σχετικά μὲ τὰ ὄρια καί τὰ χαρακτηριστικά τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς γραμματείας καί ἰδίως τῆς γραμματείας τῆς περιόδου 1204-1669¹. Οἱ ἀπόψεις αὐτές φάνηκαν σέ μερικὸς πολὺ πρωτότυπες ἢ ἴσως καί πολὺ παρακινδυνευμένες, ἐνῶ ἐκεῖνος πού τίς διατύπωσε ἔχει τὴν ἐντύπωση ὅτι διατύπωσε πράγματα προφανῆ, γιὰ τὰ ὁποῖα ἴσως δὲν τοῦ ἀξίζει κανένας ἔπαινος γιὰ πρωτοτυπία.

Ἐποσθήριζα λοιπὸν — γιὰ νὰ τὸ πῶ τὸ πρᾶγμα πολὺ ἀπλουστευτικά — θά ξαναγυρίσω ἄλλοτε ἐκτενέστερα στὸ ζήτημα — ὑποστήριζα ὅτι ἡ περίοδος ἀπὸ τὸ 1204 ἕως τὸ 1700 περίπου δὲν ἔχει μόνο χαρακτηριστικά νεοελληνικά, ἀλλὰ καί χαρακτηριστικά μεσαιωνικά, πού δηλώνουν ἐπιβίωση τοῦ μεσαίωνα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Καί ἡ ἐπιβίωση αὐτὴ ἦταν φυσική, μιὰ πού ἡ ἐλληνικὴ Ἀνατολή ἐξ αἰτίας τῆς τουρκικῆς κατάκτησης δὲ γνώρισε «πνευματικὴν ἀναγέννηση» τὸν καιρὸ πού οἱ ἄλλες χῶρες τῆς Εὐρώπης ἔκαναν κολοσσιαῖα βήματα πρὸς τὴν ἀνανέωση ὄχι μόνο τῆς λογοτεχνίας τους ἀλλὰ καί τῆς πνευματικῆς τους ζωῆς στὸ σύνολό της. Πολλὰ ἐξ ἄλλου λογοτεχνικά καί γενικότερα πνευματικά δημιουργήματα τῆς περιόδου αὐτῆς, μολονότι ἐκδηλα ἐπηρεασμένα στὴν ἐξωτερικὴ τους κυρίως μορφή ἀπὸ ἀνάλογα εὐρωπαϊκὰ ἔργα, στὴ βαθύτερή τους οὐσία κρύβουν — καί δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ διαφορετικά — χαρακτηριστικά ἐκδηλα ἐλληνικά, κληρονομημένα —

1. Ὁ λόγος μου αὐτὸς δημοσιεύτηκε στὸ τεύχος Ἰανουαρίου - Φεβρουαρίου 1951 τῆς «Ἀγγλο-ελληνικῆς Ἐπιθεώρησης» καί σὲ ἰδιαιτέρο τεύχος μὲ τὸν τίτλο «Ἡ μεσαιωνικὴ ἐλληνικὴ γραμματεία. — Τὰ ὄρια, Μερικά χαρακτηριστικά».

ἀπὸ ποῦ ἄλλοῦ παρά ἀπὸ τὸ πρόσφατο ἐλληνικὸ παρελθόν, τὸ Βυζάντιο. Τὰ θέματα τῆς λογοτεχνίας τῆς ἐποχῆς — τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας πού εἶναι καί ἡ πιὸ ἀξιόλογη — πηγάζουν ἀπὸ ἔργα τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἀναγέννησης, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τῶν συγγραφέων — καί σ' αὐτὸ ἔγκειται ἡ ἀξία τους — εἶναι ψυχὴ ἐλληνικὴ, ψυχὴ συντηρητικὴ ἐλληνικὴ, ψυχὴ βυζαντινὴ.

Τὴν περίοδο αὐτὴ γιὰ τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα της τὴν ὀνόμασα καί «ὑστεροβυζαντινὴ» καί «πρωτονεοελληνικὴ», ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν ἤθελα — καί δὲν μποροῦσα — νὰ ἀρνηθῶ τὸν παράλληλο «νεοελληνικὸ» χαρακτήρα καί τῆς περιόδου καί τῶν πνευματικῶν δημιουργημάτων της. Νομίζω ὁμῶς ὅτι δὲ συλλαμβάνομε καθαρά ὅλες τίς ἀποχρώσεις τῶν ὄρων «νεοελληνικός» καί «μεσαιωνικός» ὅταν νομίζομε ὅτι διαπιστώνομε ἀντίφαση σ' ἐκεῖνον πού χρησιμοποιοῦν τοὺς δύο αὐτοὺς ὄρους μὲ τὸ πιὸ ταιριαστὸ στὴν κάθε περίπτωση νόημα. «Μεσαιωνικός» εἶναι ὁ Φῶτιος καί ὁ Ψελλός, ἀλλὰ διαφορετικὰ «μεσαιωνικός» εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν τραγουδιῶν τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἢ ἄλλων ἐμμέτρων λογοτεχνικῶν δημῶδων ἔργων τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αἰώνων. «Νεοελληνικός» εἶναι ὁ χαρακτήρας ὀρισμένων ποιητικῶν συνθέσεων τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰώνα, ἀλλὰ διαφορετικὰ «νεοελληνικός» εἶναι ὁ χαρακτήρας ἔργων σὰν τὸ μυθιστόρημα τοῦ Λιβίστρου καί τῆς Ροδάμνης καί τὸ μυθιστόρημα τοῦ Βελθάνδρου καί τῆς Χρυσάντζας.

Τὴ δυσκολία τοῦ ξεχωρίσματος τῶν ὄρων («μεσαιωνικός», «νεοελληνικός») τὴν ἐπιτείνει τὸ γεγονὸς ὅτι γιὰ μᾶς ὁ μεσαίωνας δὲν εἶναι κάτι, ἄς τὸ ποῦμε, ἐνιαῖο. Ὁ ἐλληνικός μεσαίωνας δὲν εἶναι ὅπως ὁ γαλλικός μεσαίωνας. Ὁ Γάλλος ὅταν μιλῇ γιὰ τὸ μεσαίωνα του δὲν ἐννοεῖ τὸ λατινόφωνο μεσαίωνα, ἀλλὰ τὸ μεσαίωνα ἐκεῖνον πού ἐκφράζεται μὲ τὰ πρῶτα φανερῶματα τῆς γαλλικῆς γλώσσας. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καί στοὺς ἄλλους λαοὺς καί στίς ἄλλες γραμματείες. Τὸ λατινικὸ μεσαίωνα ὁ Γάλλος δὲν τὸν θεωρεῖ ἀποκλειστικὰ δική του κληρονομία εἶναι κάτι πού ἀνήκει σὲ ὅλους τοὺς λατινογενεῖς λαοὺς (Ἰταλοὺς, Ἰσπανοὺς, Πορ-

τογάλους κλπ.). Κι' αὐτό, γιατί γαλλικὴ γλῶσσα (ὅπως καὶ ἰταλικὴ κλπ.) ὑπάρχει μόνο μετὰ τὴ λήξη τοῦ λεγόμενου «λατινικοῦ» μεσαίωνα. Συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο στὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολή; Ἐδῶ ἑλληνικὴ γλῶσσα ξέρομε ἀπὸ πότε ὑπάρχει. Ξέρομε ἐπίσης ὅτι ἡ τόσο συντηρητικὴ στὴν ἐξέλιξή της ἑλληνικὴ γλῶσσα ποτὲ δὲν μπόρεσε νὰ ξεχωριστῆ ἀποφασιστικὰ σὲ καθαρὰ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ καὶ σὲ καθαρὰ νεωτερικὴ ἑλληνικὴ. Ἡ νεωτερικὴ ἑλληνικὴ πολλοὶ δέχονται ὅτι ἀρχίζει ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ καὶ μὲ πολὺ ἀργό ρυθμὸ ἐξελίσσεται στὴ νέα ἑλληνικὴ. Αὐτὸς κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι ὁ λόγος ποῦ γιὰ μᾶς ὁ μεσαίωνας—ὁ δικός μας μεσαίωνας—εἶναι πολύμορφος καὶ πολυποίκιλος καὶ μᾶς δυσκολεύει γι' αὐτὸ νὰ συλλάβωμε καθαρὰ τὸ νόημα τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ.

Ἄλλὰ ἂν μᾶς δυσκολεύῃ, δὲ σημαίνει καὶ ὅτι μᾶς ἀπαγορεύει ἢ ὅτι δὲν ἔχομε τὴ δυνατότητα, ἂν τὸ μπορέσωμε, νὰ κάμωμε τὴ διάκριση, νὰ κάμωμε τὸ ξεχώρισμα. Καὶ τὸ ξεχώρισμα αὐτὸ γιὰ μένα εἶναι τοῦτο :

Ὅπως οἱ ἄλλοι εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ διεκδικοῦν ὁ καθένας τους ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ λατινικὸ μεσαίωνα—χωρὶς αὐτὸ τὸ κομμάτι νὰ εἶναι ἐκδηλα μόνον γαλλικὸ ἢ μόνον ἰταλικὸ, κλπ., ὄχι τὸ ἴδιο, ἀλλὰ κάπως ἀνάλογα ἐμεῖς ἔχομε πρῶτα-πρῶτα τὸ μεσαίωνα μᾶς, τὸ μεσαίωνα ποῦ εἶναι «μεσαίωνας» καὶ τίποτ' ἄλλο· τὸ μεσαίωνα ποῦ ἐκφράζεται μὲ τὴν ἀρχαῖζουσα μεσαιωνικὴ γλῶσσα. Παράλληλα ὅμως ἔχομε καὶ ἓναν ἄλλον μεσαίωνα, μεσαίωνα «νεοελληνικὸ», ποῦ ἐκφράζεται μὲ μιὰ νεωτερικότερη γλῶσσα, δίνει ἑκφραση σ' ἓνα νεωτερικότερο πολιτισμὸ, συνιστᾷ τὴν ἀφειτηρία τῆς δημιουργίας τοῦ νέου Ἑλληνα σὰν νοοτροπίας. Πότε πρέπει νὰ τοποθετήσωμε τὴν ἀφειτηρία τῆς νοοτροπίας αὐτῆς; Στὰ χρόνια, νομίζω, τῆς φραγκικῆς κατάκτησης καὶ τῆς ἀνάκτησης τῆς Πόλης ἀπὸ τὸ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγο. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μεσαίωνας συνεχίζεται, ἀλλὰ ἓνας μεσαίωνας «νεοελληνικός». Ἐπιζοῦν βέβαια καὶ σ' αὐτὸν στοιχεῖα τοῦ καθαρὰ μεσαιωνικοῦ παρελθόντος. Ἐτσι οἱ διάφοροι ἀρχαῖστοι συγγραφεῖς τοῦ δεκάτου τρίτου, τοῦ δεκάτου τετάρτου καὶ δεκάτου πέμπτου αἰῶνα εἶναι δεμένοι μὲ αὐτὸ τὸ καθαρὰ μεσαιωνικὸ παρελθόν. Ὅμως τὰ μηνύματα τῆς νέας δημιουργίας εἶναι πιά φανερά μέσα στὴν περίοδο τούτη. Ὑποφώσκει ἡ Νέα Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἡ Νέα αὐτὴ Ἑλλάδα εἶναι μεσαιωνικὴ ἀκόμη, ὅπως ἡ Γαλλία ἀπὸ τὸ δέκατο αἶώνα ἕως τὴν Ἀναγέννηση ἦταν μεσαιωνικὴ. Τὸ δυστύχημα σ' ἐμᾶς εἶναι ὅτι ἡ Νέα αὐτὴ «μεσαιωνικὴ» Ἑλλάδα θὰ κρατήσῃ αἰῶνες μετὰ τὴν Ἀλωση—ὡς τὸ 1700, ὡς τὸ κατώφλι δηλ. τοῦ αἰῶνα ἐκείνου ποῦ θὰ φέ-

ρη στὴν Ἑλλάδα μιὰ πνευματικὴ ἀφύπνιση, μιὰ ἀναγέννηση» (μὲ μικρὸ ἢ κεφαλαῖο γράμμα, ἀδιάφορο).

Δὲν εἶναι ἀντίφαση νὰ μιλοῦμε γιὰ μεσαιωνικὴ «Νέα Ἑλλάδα» καὶ γιὰ μεταβατικὴ περίοδο ποῦ εἶναι καὶ «ὕστερομεσαιωνικὴ» καὶ «πρωτονεοελληνικὴ». Κι' ἀκριβῶς γιατί εἶναι φανερὴ ἡ ἰδιοτυπία τῆς περιόδου 1204-1700, δικαιολογημένα μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῆ μὲ διπλὸ ὄνομα γιὰ νὰ εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς πῶς πιτυχημένος. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι ὅτι ἔχομε νὰ κάμωμε ἔχι ἀπλῶς μὲ κάτι «νεοελληνικὸ», ἀλλὰ μὲ κάτι «μεσαιωνικὰ νεοελληνικὸ».

Ἀντίθετα λοιπὸν μὲ ἐκεῖνο ποῦ ὑποστηρίζει ὁ συνάδελφος κ. Λίνος Πολίτης ἀναλύοντας τὸν ἐναρκτήριό μου, ὅτι «ἐνῶ διακρίνω σωστά, διστάζω νὰ τὰ πῶ μὲ τὸ σωστὸ τους ὄνομα», ἔχω τὴ γνώμη ὅτι ἴσα-ἴσα οἱ ὄροι μου ζητοῦν νὰ δώσουν τὸ σωστὸ ὄνομα σ' ἐκεῖνα ποῦ σωστά διακρίνω.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ὀρισμένα πράγματα τὰ βλέπουν ξένοι μελετητὲς καθαρότερα ἀπὸ δικούς μας, ὅσο καὶ ἂν οἱ τελευταῖοι εἶναι κοντὰ στὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ τὴν ἱστορία τους. Ἴσως μάλιστα οἱ ξένοι τὰ βλέπουν καλύτερα καὶ γιατί μποροῦν νὰ καταλάβουν ξεκινώντας ἀπὸ τὴ δική τους πνευματικὴ ἱστορία τί σημαίνει «λατινικὸ μεσαιωνικὸ» καὶ τί «νεωτερικὸ μεσαιωνικὸ». Ἐτσι θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ὑπενθυμίσω τὸν τίτλο πρόσφατης μελέτης τοῦ Σουηδοῦ μεσαιωνολόγου καὶ νεοελληνιστῆ Κηὸς ποῦ τελευταῖα ἔγραψε στὰ σουηδικὰ ἓνα βιβλιαράκι· ἓνα βιβλιαράκι μὲ τί θέμα καὶ μὲ τί τίτλο; «Νεοελληνικὴ μεσαιωνικὴ καὶ ἀναγεννητικὴ ποίηση» (χωρὶς κόμμα μετὰ τὸ «νεοελληνικὴ»). Γιὰ τί πράγμα κάνει λόγο στὸ βιβλίο του αὐτὸ ὁ Κηὸς; Μᾶς τὸ λέει ὁ συνάδελφός μου κ. Ι. Κακριδῆς στὸ τελευταῖο τεῦχος τῶν «Ἑλληνικῶν» (τόμ. 13, τεῦχ. β', σ. 361-3): «Πραγματεύεται τὴν ποίηση τοῦ μεσαίωνα καὶ τῆς Ἀναγέννησης ὅπως ἔχει γραφῆ στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα». Βέβαια ὁ κ. Κηὸς μιλεῖ γιὰ ποίηση τῆς «Ἀναγέννησης» ποῦ ἔχομε στὴν Ἑλλάδα. Καὶ ποιὸς ἀρνεῖται τὴν ἐπίδραση, τὴ μεγάλη ἐπίδραση τῆς Ἀναγέννησης στὴν ποίηση αὐτῆ; Ὁ ὑποφαινόμενος μελέτησε μάλιστα συχνὰ στὸ παρελθόν τις ἐπιδράσεις αὐτῆς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ παραγνωρίσῃ τὸ γεγονός. Κάνει λόγο ὅμως παράλληλα στὸν τίτλο του ὁ Σουηδὸς μελετητῆς καὶ γιὰ νεοελληνικὴ μεσαιωνικὴ ποίηση. Ἐγὼ δὲ βλέπω καμιά ἀντίφαση στὸν ὄρο. Ἡ ποίηση, ἡ δημοτικὴ ποίηση τῶν τελευταίων βυζαντινῶν αἰώνων, εἶναι καὶ νεοελληνικὴ καὶ μεσαιωνικὴ. Ἄς ξαναπῶ, τίποτα τὸ πρωτότυπο δὲ βλέπω στὴ χρῆση τῶν ὄρων. Καὶ πράγματι μιὰ ποίηση «νεοελληνικὴ» ποῦ ἀπαντᾷ στὰ χρόνια ποῦ

λέμε μεσαιωνικά δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ νὰ τὴν ὀνομάσωμε «μεσαιωνικὴ νεοελληνικὴ ποίηση» καὶ τὴν περίοδο «ὕστερομεσαιωνικὴ» καὶ «πρωτονεοελληνικὴ»· Βέβαια κατὰ τὴ δική μου ἀποψη καὶ μετὰ τὴν ἄλωση ἐπιβιούσιν σὲ ἀξιοπρόσεχτο βαθμὸ στὴ γραμματεία μας, ὄχι μόνο στὴ λογοτεχνικὴ δημιουργία, τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ μεσαιωνικά. Καὶ γιὰ νὰ προσθέσω μιὰ τελευταία σκέψη μου: Τὰ χρονογραφικὰ ἔργα τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας, ὁ Δωρόθεος Μονεμβασίας καὶ τὰ παρόμοια, δὲν εἶναι δημιουργήματα μεσαιωνικοῦ πνεύματος, ἔργα νοστροπίας κληρονομημένης ἀπὸ τὸ μεσαιῶνα; Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι καὶ μεσαιωνικά καὶ νεοελληνικά.

Θὰ μοῦ ἀντιτάξῃ κανεὶς μιὰν ἀντίρρηση γιὰ ὅλα τὰ παραπάνω. Θὰ μὲ ρωτήσῃ: Μπορεῖς νὰ φαντάστῃς μεσαιωνικὴ γραμματολογία ποὺ νὰ περιλάβῃ στὶς σελίδες τῆς καὶ τὴ μεσαιωνικὴ γαλλικὴ καὶ τὴ μεσαιωνικὴ ἰταλικὴ κλπ.; Βέβαια τὸ γεγονός δὲν μπορεῖ νὰ συμβῇ ἀπλούστατα, γιὰτὶ θὰ ἔπρεπε ὁ γραμματολόγος ποὺ θὰ ἔγραφε τὴ γραμματολογίαν αὐτὴ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ πολλὰ καὶ πολὺ διαφορετικὰ πράγματα. Τὸ ἴδιο πρόβλημα δὲν παρουσιάζεται σ' ἐμᾶς: ὁ γραμματολόγος ποὺ θὰ πραγματευόταν τὴ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ

ἀρχαῖζουσα γραμματεία θὰ μπορούσε, ἂν εἶχε τὶς ἐρευνητικὰς δυνατότητες, νὰ προχωρήσῃ καὶ στὰ μεταβυζαντινὰ χρόνια ἀναζητώντας τὰ στοιχεῖα τοῦ μεσαιωνικοῦ παρελθόντος μέσα στὶς ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι αὐτὸ ἀκριβῶς κάνει ὁ Κρουμπάχερ στὴ βυζαντινὴ γραμματολογία του. Σ' ἐμᾶς ὅσο καὶ ἂν ξεχωρίζῃ ἡ ἄρχαῖζουσα μεσαιωνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴ νεωτερικὴ, τὴ νεοελληνικὴ, τὰ δῖρα δὲν εἶναι πάντα εὐκολοξεχώριστα.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁπωσδήποτε τὸ πεδίο τῆς ἔρευνας τοῦ μεσαιωνολόγου-γραμματολόγου εἶναι ἀπέραντο, θὰ ἦταν δυνατό νὰ ξεχωριστοῦν (σχηματικὰ βέβαια, γιὰτὶ στὴν πράξιν τὰ πράγματα συνδέονται) δύο ἐρευνητικοὶ κλάδοι: ὁ κλάδος τῆς μεσαιωνικῆς λόγιας γραμματείας καὶ ὁ κλάδος τῆς μεσαιωνικῆς-νεοελληνικῆς, γιὰ νὰ μέλῃ ὁ καθ'αυτὸ νεοελληνικὸς στὸν ἐρευνητὴ τοῦ γνήσια νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Φυσικὰ περιττὸ εἶναι νὰ ὑπογραμμίσω ὅτι ὅπως ὁ μεσαιωνολόγος κατεβαίνει γιὰ λόγους ποὺ τοὺς ὑπαγορεύει τὸ θέμα του ἕως τὸ δέκατο ἑβδομο-αἶώνα, τὸ ἴδιο καὶ ὁ νεοελληνιστὴς θὰ ἀνεβαίνει, ἂν χρειαστῇ, ἕως τὸ δωδέκατο καὶ ἴσως ἀκόμη παλαιότερα.

Ε. ΚΡΙΑΡΑΣ

Ν Ο Σ Τ Α Λ Γ Ι Α

— ὦ! νᾶμουν πίσω πάλι,
νάμουν κοντὰ σου σὸν καὶ πρὶν,
γαλάζιο μου ἀκρογιάλι,
τηρώντας πρὸς τοῦ πέλαγου
τὰ σμαραγδένια βάρη...
— Τί ἔχει ἡ ψυχὴ μου πάθει;

— ὦ! νᾶμουν πίσω πάλι
μέσ' τὸ σπιτάκι τὸ παλιὸ
καὶ δίπλα σὶ' ἀνθογιάλι
μὲ τ' ἄσπρο τὸ τριαντάφυλλο
ποῦχει χλωρὸ τ' ἀγκάθι...
— Τί ἔχει ἡ ψυχὴ μου πάθει;

— ὦ! νᾶμουν πίσω πάλι
καὶ νᾶβλεπα τὴν κοπελλιὰ
μὲ τὰ σταρένια κάλλη
π' ἀγάπησα στὰ εἴκοσι
πρὶν κάνω τόσα λάθη...
— Τί ἔχει ἡ ψυχὴ μου πάθει;

— ὦ! νᾶμουν πίσω πάλι,
ν' ἄφινά τούτη τὴ ζωὴ
νὰ γύριζα στὴν ἄλλη...
Ἡ ξενητεία μὲ πίκρανεν
καὶ τώρα πιά ἔχω μάθει
τί ἔχει ἡ ψυχὴ μου πάθει...

ΑΛΕΚΟΣ Μ. ΛΙΔΩΡΙΚΗΣ